

NAPRAWA (154) sb f

nã- (114), na- (29); na- *OpecŻyw, HistRzym, StryjKron, ReszPrz*; nã- : na- *BibRadz (10:7), CzechRozm (10:9), SkarJedn (3:1), SkarŻyw (8:5), GórnRozm (4:1), PowodPr (8:2)*; *drugie i końcowe a jasne (w tym w drugim 5 r. Błędne znakowanie)*.

sg N nãprawa (18). ◇ G nãprawy (54). ◇ D nãprawie (18). ◇ A nãprawę (37). ◇ I nãprawą (8). ◇ L nãprawie (15). ◇ V nãprawo (1). ◇ pl A nãprawy (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Spowodowanie, by coś wróciło do stanu sprzed zepsucia; consummatio Vulg; refectio, reparatio, restitutio, sartura Cn (96)* : prosiliśmy WKM naszego MP, abyś to [cośmy my sami sobie ku naszemu złemu popsowali] był pierwej wszystko naprawić raczył i opowiadaliśmy, jakobyśmy rozumieli, jakoby ta naprawa być mogła. *Diar 69; RejPos 312*; A íprawiedliwość święta była odnowiona/ Ktora prze tę niedbałość ízpetnie zátłoczona. Ale miałto nãprawy pátrzał kãždy íwego *RejZwierc 249*; A íz to mowi o nãprãwie/ á nie o íakim nowym ítworzeniu/ to kãždy [...] íacno pozna: y to obaczy íz mianowicie mowi o tey nãprãwie która íie pod nowym przymierzem przez Chrístuía ítaía. *CzechRozm 38, 94v; CzechEp 33*; *Reparamen – Naprawa. Calep 912a.*

naprawa czego (44), kogo (2) (46): Ezãiaí z płãcze^m nãrzeka ná grzechy Ierozolimíkie á grozi íładem Bożym/ cíeízac wierne á obiecuiãc im nãprãwę kościoía. *BibRadz Is 1 arg, Ps 75 arg, Is 6 arg, 54 arg, 60 arg [2 r.], 66 arg [2 r.] (10)*; *OrzQuin F3v, G; v Ezãiaízá [...] tãk mowi Bog o nãprãwie wízech rzeczy: Oto ía ítworzę niebo nowe/ y ziemię nowã/ á pierwízych ípominãc nie będa CzechRozm 38, 37v, 120v, 185v; SkarJedn 375 [2 r.]; SkarŻyw 299, 318; CzechEp 315; ActReg 186; LatHar 32*; dłuugo doczekãc íię nie mógl/ áby íię tãm íaka nãprãwã Kátolictwã dziaía *PowodPr 33, 50, 52*; *Ziednay nam Pãnno [...] mãdrość íakiey nam [...] do vwefelenia y nãprãwy ludu Bożego/ potrzebã. SkarKaz 580a, 119a, 120a [2 r.]; Duchã Bożego wam potrzebã/ ná nãprãwę krolestwã y budowanie íerc y cnot ludzkich SkarKazSej 660b. Cf Wyrażenia.*

naprawa z czego (1): *Nãprãwã z pokãrmu. [...] Słowo sítãło íię cíãlem: áby íię człowiek pokãrmem nãprãwił SkarKaz 488b.*

naprawa czyja [= kogo, czego] (5): *RejPosWstaw 42*; od pocãtku ludzkiey [!] nãprãwy/ kãzdegos który íię do twey obrony wciekl/ wípomogía. *SkarŻyw 337, 263. Cf »naprawa duchowna«.*

W połączeniach szeregowych (2): *SkarJedn 376*; Tãk íię teraz íwiãt złym ítaí/ tak zuchwãłym y niewítydliwym/ íz íuż nie moze cíerpiec żadney nãprãwy/ żadnego karãnia/ żadney reformãcyey. *ReszPrz 72.*

W przeciwstawieniach: »skaza, skażenie, upadek ... naprawa« (3): TY pírwíze Kíiegi zãmykãia w íobie [...] ítworzenie człowiekã/ íakim był od pocãtku/ y vpãdek íego/ y nãprãwę *BibRadz Gen 1 arg; CzechRozm 88*; przy zwiãítowaniu Bogãrodzice Adãmam połozyc chciãł: áby íię íkãzã náízá z nãprãwã/ vtrãtã z nagrodã przyrownãlá *SkarŻyw 257.*

W charakterystycznych połączeniach: *naprawa Jeruzalem (2), katolictwa, kościoła (14), Krolestwa (Polskiego, Izraelskiego) (4), krześcijańska, ludu (ludzka) (2), stworzenia (3), (wszech) rzeczy (5).*

Zwroty: »nãprãwę dać« (1): á w tey żãłosci prósimy Synã Bożego/ áby on tãkã żłosc íam zniízczył á nãprãwę dał *WujJudConf 243.*

»naprawy potrzebować, (po)trzeba; naprawa potrzebna« [szyk zmienny] (3;2;1): Ludźye tu ná żyemi po vpádźye onym napráwy potrzebowali. *KromRozm III A8v; OrzQuin Gv; GrzegŚm A3v; SkarJedn 348*; nie mnimay żeby fię tu iufz wżyftko wypowiedziało/ w czym napráwy tey Koronie potrzebá. *GórnRozm L2; ActReg 39*.

»przywieść do naprawy« (1): Czemułz ty nie ftárałz fię, żebyś fkáżonego Tego młokolá widząc, ktory ielt zlecony Wierze y dufności twey, przywioldł do napráwy? *CiekPotr 9*.

»naprawę uczynić« [szyk zmienny] (2): Pan Bog wżechmogący dał to ferce W.K. zacności/ że chcelz naprawę vczynić fkáżonym á zaniedbányym práwom náłzym *LeszczRzecz A5; BibRadz Ps 75 arg*.

Wyrażenia: »naprawa duchowna« (2): Nie ták mi fię tego wykłádác chce o pierwżym ftworzeniu/ iáko o nápráwie duchowney. *CzechRozm 38, 38*.

»naprawa dusze (ludzkiej)« [szyk 1:1] (2): Skąd fię náuczyć możemy iż pod imieniem wiary zázwiera fię wżytká napráwá dufze náłzey/ y nowe náłze w dobrych vczynkách ftworzenie. *WujNT 666; SkarKaz 453a*.

»naprawa natury« (3): *CzechRozm 88*; Napráwá náтуры náłzey zmartwychwftaniem ciał náłzych. *SkarKaz 208a, 488a*.

»naprawa obyczajow« (1): drugi [rejestr] do napráwy obyczáiw fłużący. *SkarKaz kt*.

»naprawa w rzeczypospolitej, ojczyzny« (2;1): A gdy tho ták z łálki á z miłofierdzya fwego fpráwić będziefz raczył/ łácna napráwá w Rzeczypołpolitey Krześciáńfkiey być może *RejPosWstaw 42v; SarnStat *3*; wżytkie⁸⁰ fwego fzcześcia odftępuiać/ o nápráwę oyczyzny fwey prosił *SkarKazSej 668a*.

»pożytku spolnego naprawa« (1): Ten [upór] zgoła wykorzeńcie/ á wżytkie fwe fpráwy/ Do pożytku fpólnego obróćcie napráwy. *KochZg Bv*.

»naprawa prawa« (2): Pan Bog w fwey mocy Wálżę Krolewfką zacność/ ná ftholicy [...] ku nápráwie práwá á fwobod Koronnych/ [...] poładzic raczył *LeszczRzecz A2; ActReg 133*.

»naprawa człowieczego (a. ludzkiego) przyrodzenia« (2): *CzechRozm 88*; Syn Boży [...] chćiał fię ták ftác iáko my człowiekiem/ ná nápráwę ludzkiego przyrodzenia *SkarŻyw 383*.

»naprawa [czego, kogo] skażonego, zepsowanego« (3;2): do Bogá fię náwrocił/ á iego o nápráwę fkáżoney fwey náтуры wzywał. *CzechRozm 88*; ná zachowanie gotowych Chrześcían/ y ná nápráwę zepfówánych/ nowych zániechawfzy [Bóg] iego obroćić chćiał. *SkarŻyw 543; CzechEp 315; SkarKaz 488a; SkarKazSej 660a*.

»naprawa sprawiedliwości« (2): Godna rzecz tedy/ ábyfmy tu naprzod rzeczy do napráwy fprawiedliwości w nas należące fobie przypomnieli. *PowodPr 63, 66*.

»naprawa świata« (1): iednák w młodości znáki tego dawał/ ná co fię był vrodził/ iż ná náukę y napráwę światá wżytkiego. *SkarKaz 42a*.

»wnętrzna naprawa« (1): y wżyftko to co fię iedno/ ku duchowney fłużbie Bożey ściąga: y do wnętrzney nápráwy człowieczego przyrodzenia przez odrodzenie/ y odnowienie ná duchu vmyfłu iego należy ia tho názywam zakonem Bożym wiecznym. *CzechRozm 88*.

Szeregi: »naprawa i (a) odnowienie« [szyk 2:2] (4): *RejPosWstaw 42*; A gdzie małz to piłmo/ w ktorymby fłowo to Stworzyć ábo ftworzenie/ znáczyło odnowienie y napráwę *CzechRozm 37v*,

37v; rącz naprawę y odnowienie stworzenia twego/ w niekázitelney okrášie y śliczności ná wieki vtwierdzić. *LatHar* 32.

»odrodzenie i (abo) naprawa« (3): náuki s łowá Božego o odrodzeniu ábo o náprawie/ żaden zrozumieć łpilmá niemože przed tą zmyłloną á w ćiele zawiązlą duflą. *GrzegŚm* A3v; *CzechRozm* 37v; *CzechEp* 315.

»wrocenie i naprawa« (1): Chcemyli co v Páná Bogá vprošić/ áby nam krole y proroki á kápłany łwoie/ ná wrocenie y naprawy košćiołá łwego wzbudził *SkarKaz* 120a.

Wyrażenia przyimkowe: »dla naprawy« (1):

~ *Wyrażenie*: »dla naprawy obyczajow« (1): Stądci Biskupi wzięli on obyczaj potrzebny náviedzánia częłtego trzod łwoich: dla vtwierdzánia y záchowánia ich w wierze/ y dla poštěpku w cnotách/ y dla naprawy obczáiw ták duchownych iáko y świeckich. *WujNT* 463. ~

»ku naprawie« (4):

~ *ku naprawie czego* (3): Máláchiałz był oštátni prorok miedzy Zydmi przed przyšćiem Kryłtułowem/ kthorego náuká łię zciąga ku naprawie vrzędu kápłáńłkiego *BibRadz* I 478v, 2.*Par* 29 arg, *Is* 60 arg.

ku czyjej naprawie (1): *KochWr* 25 cf *W* przeciwstawieniu.

W przeciwstawieniu: »ku skazie ... ku naprawie« (1): czego Bóg rzecypolitéy ku iéy naprawie wżyczyć raczył/ tego ón łwym niebácznym poštěpkem ku iéy łkázie wżywa. *KochWr* 25. ~

Przen (1) : BAdź pozdrowioná Krolowa miłóšierdzia/ [...] świałtošći ślepych/ chwało łpráwiedliwych/ odpułzczenie grzełznych/ napráwo rołpaczáiácych/ [...] świałá włzytkiego zbáwienie/ żwierciádló włzelkiew dołkonálošći. *LatHar* 484.

a. *O rzeczach materialnych; zreperowanie, odbudowanie* [czego] (7) : áby ie [pieniádze] záłię rozdawali rzemiešnikom ku naprawie [ad raborandum] tego co łię było poobaláło okołó Kołćiołá Páńłkiego. *BibRadz* 4.Reg 22/5, *Ez* 40 arg; *CzechRozm* 165v; *SkarŻyw* 319; iáko łię rzeeży płuią/ ták też zášię napráwá ich napewnieyła. *PowodPr* 80.

Szereg: »naprawa i przywrocenie« (1): Heliałz [...] Páná Bogá o naprawę y przywrocenie obálonych ołtarzow y łpułtołzoney chwały iego vblágác y vprošić miał. *SkarKaz* 116a.

Przen (1) :

Zwrot: »naprawa naruszonej czystošći« (1): odpuść grzełzney dułzy moiey. Boć łtráchem przeražona vćieka [...] do poćiełzney łáłkáwošći twoiey/ łzukáiąc napráwy nárułzoney czyłtošći łwoiey. *LatHar* 153.

b. *O zdrowiu; uleczenie* [czego] (4) : [lawendowa wódka] ielth rozliczney moczy ku naprawie ciála człowieczego *FalZioł* II 7c, V 30.

Szereg: »naprawa i posilanie« (1): Ta tedy mocz [...] tym rzeczám żywiołnym bywa dana ku naprawie y ku połilaniu człónkow wnětrznych *FalZioł* [*8].

W przen [czym] (1) : [Pani chcąc okázáć/ iáko to ielł wielki á zarážony iad ten łrogi grzech tá głuchošć włzu y łercá náłzego/ á thá niemošć ięzyká náłzego/ nie tylko prołtemi łlowy/ ále niemáłemi ceremoniami wżywác raczył napráwy człónkow onych. *RejPos* 206.

c. O tekście (1) : Grecki [o Nowym Testamencie] iest od Heretyków [...] tak zepłowány: iŕz fię do Lácinnikow po náprawę/ vćiekác mušieli. *SkarŻyw* 47.

2. Spowodowanie, by coś zmieniło się na lepsze; polepszenie, udoskonalenie (22) : [zwiedzeni przez czarta szafarze światłości] Mogąc fię theż zwác [...] ſolą ſkážoną/ á ſolą ſzaloną/ [...] Abowiem miáſto naprawy tą złą á tą záráżoną ſłonoſcią ſwą/ gryżą/ pſuią/ á niſzczą ſumnienia ſtrážliwe ludzkie *RejPos* 338v; *CzechRozm* 239v; A žebyš lepiey obaczył co tym grzechem ſobie y nam vtráчили/ á czego z láſki która fię dáie w nowym zakonie ſzukác/ y o iáką fię naprawę ſtárác maſz *SkarŻyw* 261; *CzechEp* 10; Czás długi ku naprawie nas podobno pſuie. *WisznTr* 22; powiedz też ty ſam/ co złego w obyczáiách/ y w czym inſzem w Polſcze widzifz/ y iáką naprawę temu chćiałbyš wymyſlić? *GórnRozm* L2; któryby z Stároſtów álbo z Vrzędników ich ważyć/ á naprawę iáką w wieży głównikowi dopuſcić wzgóre/ á nie ná dne ſiedzieć ſmiał taki Stároſtá álbo Vrząd iego ma bydź karan winą cztérnaſcie grzywien *SarnStat* 497; *PowodPr* 60 marg, 80; *SkarKaz* 205b.

naprawa kogo, czego (2): *SkarŻyw* A4v; [Pan] y Vrzędniká/ y Ekonomá pozna/ ktory dobrze ſłuży: to iest/ kędy przybywa intraty y naprawy wŕzelákiey imienia. *GostGosp* 4.

naprawa czyja (1): *WujNT* 2.Cor 13/9 cf »zupełna naprawa«.

naprawa w czym (2): tobie Ruſki Narodzie pokázuiem/ áby fię nic dobrego w Koſćiele Ruſkim y Greckim/ y żadney naprawy w nim nie ſpodziewał/ poki fię z głową ſwoią/ y z Przełożonym právem ſwoim z Piſmá S. namiestnikiem/ nie ziednoczyſz. *SkarJedn* 364; *SkarKaz* 659b.

W połączeniu szeregowym (1): Pan Bog nie żáda zginienia náſzego/ ále chce naprawy/ ále obrocenia náſzego k ſobie/ y pokuty. *LeszczRzecz* A5.

W przeciwstawieniu: »skaza ... naprawa« (1): Więtfzą ſkážę [!] przynofzą Miáſtá niź naprawę. *GórnRozm* L4.

Zwrot: »naprawy potrzeba« (1): Seymy ty iáko wam zle wychodzą/ y iákieyby w nich naprawy potrzebá *SkarKazSej* 659b.

Wyrażenie: »zupełna naprawa« (1): Abowiem fię ráduiemy/ że my iestefmy niemocnymi/ á wy iestefcie mocnymi. A tego y żádamy/ zupełney naprawy [consummationem] wáſzey. *WujNT* 2.Cor 13/9.

Szereg: »nauka i naprawa« (2): Maſz piękną zábawę wdomu [...] gdy co ku náuce y náprawie domownikow twoich/ dziatek/ y czeladki vczynić chceſz. *SkarŻyw* A4v; *SkarKaz* 42a.

Wyrażenia przyimkowe: »dla naprawy« (1): Tákżeć fię niemłci nád námi/ ále Pan karze dla náprawy [ad monitionem flagellat] tych ktorzy fię máią ku niemu. *BibRadz Iudith* 8/17[27].

»ku naprawie« (4): *SkarŻyw* A4v cf *Szereg*.

~ *W połączeniach szeregowych (3)*: *CzechEp* 120; *NiemObr* 73; Wŕzelkie piſmo od Bogá nátnione/ iest pożyteczne ku náuce/ ku ſtrofowániu/ ku naprawie/ ku ćwiczeniu [ad docendum, ad arguendum, ad corripendum, ad erudiendum] w ſpráviedliwoſci *WujNT* 2.Tim 3/16 [przekład tego samego tekstu *CzechEp*, *NiemObr*]. ~

a. O tekście [czego] (1) : iako to káždy z Cegera wyrozumieć może/ ktory ácz fię ztąd przechwala/ że miał do naprawy Nowego teſtamentu nád ine Cáſtigatory kſięgi ſtárſze/ wŕzákże zá na ſtárſze kładzie ktorým było dziewięć ſet lat *BudNT przedm* c6v.

3. Spowodowanie, by nie było (skutków) zła [czego] (6) : To łprawiedliwa iest, iełliby ząwždy Elekcją przód vprzędzálá napráwá Exorbitánciy *SarnStat* 15.

Zwrot: »obiecáć [za co] napráwę« (1): czynięcie łprawiedliwość šíroćie/ brońćie wdowy. [...] Y obiecawłzy tám Bog zá to napráwę/ choć z niepodobnych rázow/ tym zámýka: Ieśli teź niechćećie a mnie do gniewu będziećie dáley pobudzác/ miecz was požrze. *PowodPr* 67.

Wyrażenia: »naprawa obłędow, w błędziech« (2:1) pierwey łię ząwždy/ o wiołki o folwárki/ o dwory/ kámienice/ łády/ ogrody łtáráią: niź o napráwę w błędziech ták grubych *CzechEp* 50; [*prawo jest*] połtánowienie ludźi mądrych: napráwá obłędow modłá podług ktorey ludźie w łpołeczności miełzkác y żyć máią *GórnRozm* E2v, E2v.

»upadku naprawa« (1): Napráwá łprawiedliwości/ vpadku przyłzłego náprawá. *PowodPr* 66.

4. Spowodowanie, by coś było, powstało (8) :

naprawa kogo (2): *GrzegŚm* 57 cf »naprawa zupełna«; *CzechRozm* 221 cf *W przeciwstawieniu*.

W przeciwstawieniu: »zniszczenie ... naprawa« (1): y włzyłtko to dołtátécznie łpráwił coby iedno łłúżyło ku zniłzczeniu Adámá łtárego/ á nápráwie nowego *CzechRozm* 221.

Wyrażenia: »lepszá naprawa« (2): *CzechRozm* 99; Włfyłcy [!] cí w tey gołpodźie nocleguią w źiemii/ Y noclegowác mułzą co idą zá nimi. Bo Náturá iest ludzka iák gołpodarż práwie/ Ktorá włzyłtko prowadźi/ ku leplźey nápráwie. *KołakCath* C3.

»naprawa zupełna« (1): przez zmarthwychwłtanie dokona vczynku łwego wnapráwie zupełney nowego Adámá/ ktorego tu záczył był nápráwowác gdy požrze żywot šímiertelność. *GrzegŚm* 57.

W przén [czego] (1) :

Szereg: »zbudowanie i naprawa« (1): ktore [*urzędniiki*] Bog połtánawia/ y dárow im duchá łwoiego vźyczá: ku zbudowánii y nápráwie cíálá Chriłtułowego. *CzechRozm* 249v.

a. Urządzenie (2) :

naprawa czego (1): Roboty doroczpe włzelkie. [...] len/ konopie/ młócenie/ moczenie/ tárćie/ kopánie rzepy/ ogrodow nápráwá. *GostGosp* 164.

naprawa dla czego [= czemu] (1): A gdzieby [*myta, cła*] były potrzebne nowe y potrzebowały nápráwy dla przeiázdow/ iáko na rzékách/ błótách/ y ieźierzyłkách/ ná mieyłcach nieprzebytych/ tákowé zołtác máią *SarnStat* 401.

b. Przysposobienie do czegoś [kogo] (1) :

W połczeniu szeregowym (1): tenże dáł iedne Apołtoły/ drugie zás Proroki/ [...] ku nápráwie [*ad consummationem sanctorum*] (*marg*) ábo wykonánii. (–) šíwtych/ ku roboćie połługowánii/ ku budowánii cíálá Chriłtułowego *WujNT Eph* 4/12.

5. Skierowanie ku czemu [czyja] (1) : vgodziwłłly ku fertzu przez nápráwę towarzyłłow łwych/ bo łám był łlepy/ otworzył włócznią bok Iezuła milégo *OpecŻyw* 152v.

6. To, co zostało wykonane, urzędzone (2) : A ták/ nie zá mieczem łłzy dobrá/ lecz zá brzuchem: Co łię dźiáło máćierze niepoćelney duchem. Ale temu ná potym zábieżály Práwá/ By nie płużyłá więcey/ tákowá nápráwá. *KlonWor* 63.

Zwrot: »pokazać naprawy« (1): Amurat [...] wymyślił [...] kopać pod zamek á prochy záfádzic w fkále potáiemnie. Gdy tho vczynili/ miełczánie [...] W nocy tedy cícho wyráziło fie ich [*mieszczan*] kilka let z miáfá/ pobili ítraż y pokázili ony napráwy *BielKron* 250v.

7. *To, czym się naprawia, środek naprawy* (2) :

naprawa czyja (1): Tedy on lekarz [...] wziáwłzy [!] íwe napráwy y pomázał iedną máłcią kofztowną y wnątrż y zewnątrż oczy onego drugiego lekárza *HistRzym* 95v.

naprawa na co (1): *CzechRozm* 88 cf *Zwrot*.

W przeciwstawieniu: »naprawa ... skáżenie« (1): *CzechRozm* 88 cf *Zwrot*.

Zwrot: »naprawę dawać« (1): A zás áczkolwiek ták Bog zakonem onym złość onę człowiekowi vkázował: wízákże w zakonie nápráwí żádneý ná ono íkáżenie iemu nie dawał *CzechRozm* 88.

8. *Namówienie na coś, poduszczenie; inductus, persuasio, persuasus, sermo, suada, suadela, suasio, suasus Cn* (17) :

W połączeniach szeregowych (3): zakazuie pan Bog á byłmy bliznego náłlego niezabyaly/ ręką naprawą/ radą/ albo vmillem złym/ y też íłowem. *SeklKat* Iv, M2v; ná żádneý człowieká próśby/ przywiedźnienie/ naprawę [*suggestionem JanStat* 846]/ rádę/ álbo rofkazánié/ [...] niebędziemy ani przywédźdź fie damy przeciwko temu co czynić *SarnStat* 1070.

Wyrażenia przyimkowe: »z naprawy [czyjej]« [*w tym: G sb i pron* (7), *pron poss* (4), *ai poss* (2)] (13): I zyeize podobno Naprawy prófíla pawła abi go wíziel *LibMal* 1544/88v, 1553/176v; Agámenoná krolá zábíl Egíftus z napráwy żony Klitemnełtry *BielKron* 60v, 141, 145v, 150v, 159v, 324v, 416; *SkarŻyw* 89, 142; Krol Węgierłki (z ktorego íię nápráwy popalenia Miaft Polłkich w przerzeconeý íuchości domniemawano) zebrawłzy íześć tyłięcy woýfká/ [...] ná Podgorze do Polski połłal *StryjKron* 652; *CiekPotr* 85.

»za naprawą [czyj]« (1):

~ *Szereg*: »za [czyj] namową i naprawą« (1): Nie trzymam tego o żádny mvczciwość y cnotę miłuiącym/ [...] áby to kiedy/ komu k woli/ ábo zá czyią namową y naprawą/ przeciw nam mowić miał. *CzechEp* 12. ~

Synonimy: 1. *odnowienie, odrodzenie, przywrocenie, wrocenie*; 2. *polepszenie*; 8. *naklonienie, namowa, namowienie, poduszczenie*.

Cf NAPRAWIENIE, [NIENAPRAWA]